Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

เทคนิคการเพิ่มเสียง อะ กลางคำ ในเอกสารใบลานอักษรไทยน้อย

A Technique of "?a" Vowel Insertion in Middle Syllables Found in Thainoi Ancient Palm Leaf Manuscripts

บุญชู ภูศรี (Boonchoo Poosri)*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการเขียนคำที่มีเสียงอะกลางคำ ประเภทของคำที่มีเสียงอะกลางคำ และศึกษาคำศัพท์ที่มีการเพิ่มพยางค์ที่มีเสียง อะ กลางคำ โดยศึกษาจากเอกสารใบลานที่บันทึกด้วยอักษรไทยน้อยและเป็นวรรณกรรมร้อยกรองประเภทโคลงสาร จำนวน 5 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า การเขียนคำให้เกิดเสียงที่มีพยางค์ อะ กลางคำ โดยเขียนด้วยอักษรและอักขรวิธีอักษรไทยน้อย ใช้วิธีการประวิสรรชนีย์พยัญชนะที่ต้องการให้ออกเสียงอะกลางคำ และวิธีไม่ประวิสรรชนีย์โดยการนำเชิงพยัญชนะซ้อนใต้หรือเขียนเชื่อมต่อกับพยัญชนะที่ต้องการให้ออกเสียงอะกลางคำ ประเภทของคำศัพท์ที่ออกเสียง อะ กลางคำ มีคำสมาส คำที่รากศัพท์ออกเสียงอะกลางคำ คำที่กวีออกเสียงเอง และคำควบกล้ำ ส่วนคำศัพท์ที่มีการเพิ่มเสียงอะกลางคำพบจำนวน 30 กลุ่มคำ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) เพิ่มพยัญชนะสะกดให้พยางค์หน้า แล้วนำพยัญชนะสะกดเดิมประสมกับสระอะ 2) นำพยัญชนะตัวตามประสมกับสระอะ 3) เติมหน่วยคำประสาน ทะ ระ ชะ ระหว่างคำ และ 4) แทรกหน่วยคำประสานในคำ 2 พยางค์ โดยทำให้เป็นคำ 3 พยางค์ ทั้งนี้การออกเสียงอะกลางคำเพื่อประโยชน์ด้านฉันทลักษณ์ ประโยชน์ด้านสุนทรียะของเสียง ประโยชน์ทางด้านการสร้างคำศัพท์ใหม่ และประโยชน์ทางด้านเพิ่มพลังอำนาจของคำ

คำสำคัญ เทคนิคการเพิ่มเสียง, การเพิ่มเสียง อะ กลางคำ, เอกสารใบลานอักษรไทยน้อย

Abtracts

This study aimed to find a writing technique of /?a/ vowel insertion in the middle syllable, types of words with /?a/ sound in the middle syllable, and vocabularies with /?a/ sound added in the middle syllable. Five ancient palm leaf manuscripts recorded by Thainoi alphabets and original poem literatures, called Klong Sarn, were chosen in this study. Results of the study indicated that (1) Full Expression was applied for expressing of /?a/ vowel in the middle syllable found in Thainoi orthography while No Written Expression was employed for expressing of reduced /?a/ sound in its non-conforming clusters. (2) Categories of the words

* อาจารย์สาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Lecturer, Eastern Languages and Literature, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University. E-mail: b.poosri@hotmail.com

with the /?a/ sound included general compound words, words derived from its roots with /?a/ sound, words pronounced by poets, and cluster words. (3) There were 30 word groups with /?a/ sound added in its middle syllables comprising of 1) words using the front final consonant as /?a/ vowel, 2) words with /?a/ sound insertion in some consonants, 3) words inserted with sounds of “tha”, “ra”, and “cha” in some positions of the vocabularies, and 4) three syllable words deriving from adding the /?a/ sound in two syllable words. Significantly, the /?a/ sound pronunciation was quite advantageous for versification, sound aesthetics, establishment of new words, and power enlargement of Thainoi orthography.

Kerwords Technique of Sound Insertion, Insertion of /?a/ Vowel in Middle Syllables, Thainoi Manuscripts

บทนำ

ภาษาที่บันทึกวรรณกรรมอีสาน ประกอบไปด้วยคำมรดกและคำยืม รวมถึงมีการสร้างคำขึ้นมาใหม่จากคำมรดกและคำยืมในรูปของคำประสม และบันทึกคำเหล่านี้ในรูปแบบวรรณกรรมที่ใช้อักษรถิ่นอีสานในการจาร คำที่ใช้บันทึกเหล่านี้มีคำจำนวนหนึ่งที่ปรากฏเสียงอะกลางคำ และมีการบันทึกคัดลอกสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เมื่อมีการคัดลอกจากฉบับหนึ่งไปเป็นอีกฉบับหนึ่ง หรือเมื่อมีการปริวรรตวรรณกรรมจากอักษรท้องถิ่นอีสานมาสู่อักษรไทย ทำให้บางครั้งเสียง อะ กลางคำนี้ได้หายไป เช่น วรรณกรรมอีสานเรื่องท้าวลินทอง มีอักษรจารตอนหนึ่งว่า 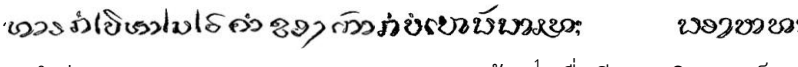 (ลินทอง, ม.ป.ป.: 21/2/1) คำว่า 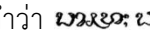 /นาษทะนอง/-นาททะน้อง[1] เมื่อมีการปริวรรตเป็นอักขรวิธีอักษรไทยอาจจะไม่มีเสียง ทะ กลางคำ ดังตัวอย่างเช่น “ท้าวก็ไปหาไม้ไฮคำของเก่าก็บ่เห็นนาถน้องบาท้าวถ่าวตาย” (ชมรมวรรณกรรมอีสาน, 2527: 34) แม้ว่าจะไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่า ต้นฉบับวรรณกรรมเรื่องท้าวลินทองที่นำมาปริวรรตนั้นมีเสียง อะ กลางคำหรือไม่ แต่ก็ทำให้รับรู้ได้ว่าเสียงอะกลางคำนี้ไม่ปรากฏอยู่ ในขณะที่บางฉบับมีปรากฏอยู่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจจะสิ่งผลต่อการคัดลอกและการปริวรรตวรรณกรรมอีสาน อาจจะทำให้ไม่พบการใช้เสียงอะกลางคำหรือพบเสียงอะกลางคำลดน้อยลง

[1]การเขียนอักษรจารึกจะประกอบด้วย อักษรจาร /คำถ่ายถอด/-คำปริวรรต ซึ่งคำปริวรรตจะยึดการเขียนสะกดการันต์ตามสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ของปรีชา พิณทอง พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2532 เนื่องจากมีการเก็บจำนวนคำศัพท์ไว้เป็นจำนวนมาก และมีการยกตัวอย่างคำศัพท์ในรูปของวรรณกรรมโบราณที่มีจำนวนเนื้อหาตัวอย่างยาวกว่าทุกฉบับ โดยการยึดการเขียนดังกล่าว หากไม่มีการเก็บคำในส่วนของคำหลัก ผู้ศึกษาจะยึดรูปแบบการเขียนตามตัวอย่างวรรณกรรมที่ยกมาอธิบายความหมายของคำศัพท์ ส่วนคำที่ไม่พบรูปการเขียนในสารานุกรมดังกล่าว ผู้ศึกษาจะเขียนโดยยึดเสียงจากการถ่ายถอดเป็นหลัก โดยใส่เครื่องหมาย * ไว้ด้านหลังของคำศัพท์ที่ปริวรรตนั้น ส่วนการอ้างอิงเอกสารใบลานจะใช้การอ้างอิงแบบ (ชื่อเอกสาร, ปีที่จาร: ลานที่/หน้าลานที่/บรรทัดที่)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

นอกจากนี้จะพบว่าการปริวรรตบางฉบับอาจจะเคร่งครัดในรูปแบบบาลีสันสกฤต และอักขรวิธีภาษาไทยปัจจุบัน ทำให้รูปแบบการเขียนไม่พบการใช้อะกลางคำ ดังนี้

คบหนึ่ง	***จันทร์จร***พ้น	สาขาไขทีป	คบหนึ่ง	***จันทะจร***พ้น	สาขาไขทีป
	น้องท่านท้าว	ถวายถ้อยกล่าวกลอน		น้องท่านไท้	จำแจ้งกล่าวกลอน
	(ปรีชา พิณทอง, 2524: 128)			(พระอริยานุวัตร, ม.ป.ป.: 42)	
บาก็	ทวายธรงตั้ง	ตนเฮียง***รถราช***	บาก็	ทวายทุงตั้งตนเฮียง***รถทะราช***	
	เสด็จด่วนข้วม	เขากว้างล่วงลง		เสด็จด่วนขว้าม	เขาล้านล่วงลง
	(ปรีชา พิณทอง, 2524: 133)			(พระอริยานุวัตร, ม.ป.ป.: 43)	

จะเห็นได้ว่ารูปแบบปริวรรตวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยทั้ง 2 ฉบับ มีรูปแบบการเขียนคำที่มีเสียงอะกลางคำไม่เหมือนกัน การเคร่งครัดในรูปแบบการสะกดคำไม่เหมือนกัน ทำให้ปริวรรตคำไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นเหตุให้คำที่มีเสียงอะกลางคำได้หายไป ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาเสียงอะกลางคำ ในด้านวิธีการเขียน ประเภทคำ และศึกษาคำศัพท์ที่มีการเพิ่มพยางค์ที่มีเสียง อะ กลางคำ โดยใช้วิธีการศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียน โดยจะเลือกข้อมูลเฉพาะเอกสารที่เขียนด้วยอักษรไทยน้อยที่มีฉันทลักษณ์แบบโคลงสาร เพราะอักษรไทยน้อยมีลักษณะการเขียนเรียงพยัญชนะ ทำให้เห็นรูป อะ กลางคำชัดเจนมากกว่าเอกสารที่เขียนด้วยอักษรธรรมที่มีการเขียนแบบซ้อนพยัญชนะ และมีการเลือกฉบับที่มีฉันทลักษณ์แบบโคลงสารเพราะฉันทลักษณ์โคลงสารจะพบการเติม อะ กลางคำมากกว่าฉันทลักษณ์แบบร้อยแก้ว ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความชัดเจนถึงวิธีการประเภทคำศัพท์ รวมถึงตัวอย่างและการวิเคราะห์คำศัพท์ที่มีการเพิ่มพยางค์ที่มีเสียง อะ กลางคำ ต้นฉบับมีการเขียน อะ กลางคำอย่างไร รวมถึงสันนิษฐานสาเหตุของการใช้ อะ กลางคำอย่างไร โดยผู้ศึกษาจะไม่ศึกษาคำที่มีเสียง อะ กลางคำที่เป็นคำบาลีสันสกฤต หรือคำที่มีรากศัพท์ออกเสียง อะ กลางคำโดยพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและแนวทางในการปริวรรตคำที่มีเสียงอะกลางคำต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีการเขียนคำที่มีเสียงอะกลางคำในเอกสารใบลานอักษรไทยน้อย
2. เพื่อศึกษาประเภทของคำศัพท์ที่ออกเสียงอะกลางคำในเอกสารใบลานอักษรไทยน้อย
3. เพื่อศึกษาคำศัพท์ที่เพิ่มพยางค์ที่มีเสียง อะ กลางคำในเอกสารใบลานอักษรไทยน้อย

เอกสารต้นฉบับในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียนอักษรไทยน้อย ที่มีฉันทลักษณ์ร้อยกรองแบบโคลงสาร โดยมีขอบเขตด้านปริมาณเอกสารใบลานจำนวน 5 ฉบับ โดยวิธีการคัดเลือกเอกสารใบลานจะคัดเลือกเอกสาร

โดยกระจายแหล่งที่มาของใบลานให้มากที่สุด จากนั้นคัดเลือกใบลานที่มีศักราช ถ้าไม่มีศักราชจะคัดเลือกเอกสารที่มีความสมบูรณ์ ไม่ชำรุด มีเนื้อหาครบ และมีอักษรสวยงามตามลำดับ ซึ่งแต่ละฉบับมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขุนทึง ฉบับวัดศรีษะเกษวราราม บ้านโนนค้อ ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. อักษรไทยน้อย. จำนวน 1 ผูก 115 ลาน จารเมื่อ พ.ศ. 2465

2. ไตรภูมิ ฉบับนายสุทธี สุริยหาญ บ้านหนองเม็ก อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1 ผูก 52 ลาน จารเมื่อ พ.ศ. 2427

3. ปลาแดกปลาสมอ ฉบับวัดโพธิ์ชัยดินจี่ บ้านดินจี่ ตำบลดินจี่ อำเภอม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 1 ผูก 96 ลาน จารเมื่อ พ.ศ. 2432

4. ลินทอง ฉบับวัดศรีบุญเรือง บ้านนาสิงห์ ตำบลนาสิงห์ อำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ. จำนวน 122 ลาน ไม่ปรากฏปีที่จาร

5. สินไช ฉบับวัดบ้านเหล่าแถม ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1 ผูก 350 ลาน ไม่ปรากฏปีที่จาร

เสียงอะกลางคำในภาษาไทยมาตรฐาน

เสียงอะกลางคำเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ เกิดจากคำสมาสและเกิดจากการเติมหน่วยคำประสานหรือเกิดจากการออกเสียงตัวสะกดพยางค์แรกด้วยการประสมกับสระอะ คำสมาสในภาษาไทยมี 4 ประเภท คือ 1) สมาสยืม คือ คำสมาสที่ยืมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น *อรหัตผล มัจจุราช ฌาปนกิจ* เป็นต้น 2) คำสมาสสร้าง คือ สมาสที่คนไทยสร้างขึ้นโดยการเลียนแบบคำสมาสที่ยืมมาจากภาษาบาลีสันสกฤต โดยจะไม่พบคำสมาสสร้างในภาษาบาลีและสันสกฤตจริง และ 3) คำสมาสซ้อน คือ การนำคำบาลีและสันสกฤตที่มีความหมายเดียวกันมารวมกัน เช่น *กาลเวลา นรชน โภชนาหาร* (สรุปจากวัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2553: 70-77) นอกจากนี้ยังมีคำสมาสอีกประเภทหนึ่ง เป็นการนำคำบาลีและสันสกฤตมาวางไว้ส่วนหน้าหรือส่วนหลังของคำ แล้วนำคำที่ไม่ใช่บาลีสันสกฤตมารวมกับคำดังกล่าว ซึ่งมักจะออกเสียง อะ อิ อุ เชื่อมระหว่างรอยต่อของคำ เรียกสมาสประเภทนี้ว่า สมาสเทียม เช่น *ภูมิลำเนา* เป็นการนำคำว่า ภูมิ (บ.ส.) และลำเนา (เขมร) มารวมกัน หรือคำว่า *ผลไม้* เป็นการนำคำว่า ผล (บ.ส.) และ ไม้ ซึ่งเป็นภาษาไทยมารวมกันเป็นผลไม้ (สรุปจากวัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2553: 97-99) ทั้งนี้ หากคำใดที่ไม่ได้เกิดจากการนำคำต้นเค้าศัพท์ มารวมกัน หากแต่เกิดจากหน่วยคำเติมหน้าหรืออุปสรรค รวมกับต้นเค้าศัพท์ ไม่จัดเป็นคำสมาส แต่จัดเป็นคำประสานแบบหนึ่ง (วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2553: 77) ซึ่งคำประสาน (Complex words) คือ คำหลักหรือคำมูลที่มีหน่วยประสานทำหน้าที่เสมือนเป็นอุปสรรคนำหน้าหรือต่อท้ายคำหลักหรือคำมูลนั้น ๆ ซึ่งไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระได้ (เรืองเดช ปันเขื่อนขัตย์, 2541: 171) การแทรกเสียงอะกลางคำนั้นเกิดขึ้นในภาษาไทย โดยการเติมหน่วยคำประสานที่ไร้ความหมาย (Empty element หรือ Empty morph) เข้าระหว่างคำทั้งสอง เช่น ตกใจ เป็น ตก-กะ-ใจ และ นกยาง เป็น นก-กระ-ยาง (เรืองเดช ปันเขื่อนขัตย์, 2541: 154) กรณีที่มีการอ่านเสียงอะบางคำ สามารถอ่านออกเสียงตัวสะกดพยางค์หน้าได้ คล้ายกับการอ่านคำสมาสของบาลีสันสกฤต (กำชัย ทองหล่อ, 2543: 565) กล่าวคือ ตัวสะกดของพยางค์หน้า นอกจากจะทำหน้าที่เป็นตัวสะกดแล้ว ยังออกเสียงผสมกับสระอะเป็นอีก

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

พยางค์หนึ่ง และพยางค์ที่แทรกเข้ามาเป็นเสียงเบา เช่น กลเม็ด ทุนทรัพย์ ตั๊กแตน สัปคับ สัปทน สัปหงก อัตคัด เป็นต้น (กาญจนา นาคสกุล และคณะ, 2545: 105)

วิธีการเขียนเพื่อให้เกิดเสียง อะ กลางคำที่พบในใบลาน

1. การเขียนให้เกิดเสียงอะกลางคำโดยวิธีประวิสรรชนีย์

วิธีการเขียนเพื่อให้เกิดเสียงอะกลางคำในเอกสารใบลาน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เขียนให้เกิดเสียงอะโดยประวิสรรชนีย์ มี 2 วิธี ดังนี้

1.1 ประวิสรรชนีย์โดยเพิ่มพยัญชนะสะกดในพยางค์ต้น

ในกรณีที่คำนั้น ๆ พยางค์ต้นมีพยัญชนะตัวสะกด ซึ่งมีทั้งสะกดตามรากศัพท์และสะกดตามเสียงนิยมนำพยัญชนะสะกดประสมกับสระเพื่อให้มีเสียงอะกลางคำ และเพิ่มพยัญชนะตัวสะกดในมาตราเดียวกับพยัญชนะตัวสะกดเดิมที่ได้ประกอบกับสระอะและให้ทำหน้าที่เป็นพยางค์กลางแล้วนั้น โดยพยัญชนะสะกดที่เพิ่มเข้ามานิยมใช้พยัญชนะตัวสะกดในมาตราเดียวกับพยัญชนะสะกดตัวเดิม คือ แม่กกใช้ ก แม่กดใช้ ด แม่กนใช้ น แม่กบใช้ บ แม่กมใช้ ม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คำที่มีเสียงอะกลางคำ โดยประวิสรรชนีย์โดยเพิ่มพยัญชนะสะกดในพยางค์ต้น

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
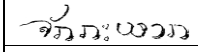	จักกะพาก	จักกะพาก*	ขุนทึง, 2465: 31/1/5
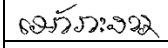	เอกักะลาษ	เอกราช	ลินทอง, ม.ป.ป.: 1/2/1
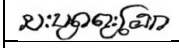	มะนุดชะโลก	มนุสฺโลก	ไตรภูมิ, 2427: 27/1/4
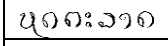	บุดตะลาด	บุตตะราช	สินไช, ม.ป.ป.: 66/2/4
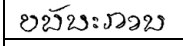	บนันะกาน	บรรณาการ	ลินทอง, ม.ป.ป.: 10/2/2
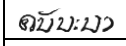	คันนะนา	คัณนา	ไตรภูมิ, 2547: 28/2/3
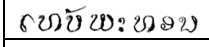	เทบัพะทอน	เทพท่อน	สินไช, ม.ป.ป.: 104/2/4
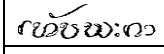	เทับพะดา	เทพดา	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 11/2/3
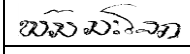	พ์ม[2]มะโลก	พรหมโลก	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 11/2/3
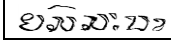	ย์มมะนา	ยมนา	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 76/2/4

จากข้อมูลพบว่ามีการเพิ่มพยัญชนะสะกดในกรณีแม่กก แม่กด แม่กน แม่กบ แม่กม ไม่พบในส่วนของแม่กง แม่เกอว ส่วนในกรณีของแม่เกยนั้นน่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนเป็นการเขียนแบบท้องถิ่นอีสานคือ แปลง อย และ เอยย เป็น ไ- ทั้งหมด เช่นคำ /ไอ้ยยะโก้/-อัยโก (สินไช, ม.ป.ป.: 225/1/3) คำว่า

[2] ในกรณที่คำในใบลานใช้เครื่องหมายไม้กง ผู้ศึกษาจะถ่ายถอดโดยใช้ – วางบนพยัญชนะที่เครื่องหมายดังกล่าวอยู่

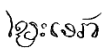
/ไชยะเอก้/-ชัยเอก (ลินทอง, ม.ป.ป.: 61/1/1) และคำว่า 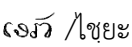
/ไตยะเพ็ด/-ไตรยะเพศ (สินไช, ม.ป.ป.: 1/1/3) เพราะในภาษาบาลีรากศัพท์ของคำว่า อัยโก คือ อยฺยก หมายถึง ปู่ ตา รากศัพท์ของ ชัย คือ ชย/เชยฺย หมายถึง ชัยชนะ ส่วนรากศัพท์ของ ไตรย คือ เต ติ (ภาษาบาลี) ตฺริ ไตฺร ตฺรย หมายถึง 3 (ภาษาสันสกฤต) ซึ่งเมื่อมีการเขียนเป็นคำภาษาอีสานหรือเขียนเป็นตัวอักษรไทยน้อย นิยมเขียนด้วยสระ ไ- (บุญชู ภูศรี, 2558: 294)

1.2 ประวิสรรชนีย์โดยไม่เพิ่มตัวสะกดพยางค์หน้า

กรณีประวิสรรชนีย์พยัญชนะในพยางค์กลางของคำ แต่ไม่เพิ่มพยัญชนะตัวสะกดในพยางค์แรกของคำ ประกอบไปด้วยคำต่อไปนี้

ตารางที่ 2 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ โดยประวิสรรชนีย์โดยไม่เพิ่มตัวสะกดพยางค์หน้า

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
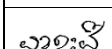	ลาชะสี	ราชสีห์	ลินทอง, ม.ป.ป.: 4/1/2
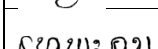	เทพะคาย	เทพค้าย*	สินไช, ม.ป.ป.: 197/1/4
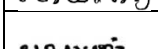	นามะหฺนำ	นามหน่อ	ไตรภูมิ, 2427: 9/2/4
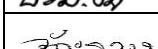	จักะวาน	จักรวาล	ขุนทึง, 2465: 77/1/4
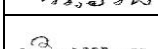	หีมะพาน	หิมพานต์	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 25/1/3

การเขียนลักษณะนี้สันนิษฐานว่าน่าจะอ่าน 2 แบบ คือ 1) พยางค์แรกอาจจะสะกดด้วยพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ 2 เช่น นามหน่อ อ่านว่า นาม-มะ-หน่อ ทั้งนี้เพราะว่าปรากฏในที่อื่นมีการเขียนพยัญชนะสะกดเพิ่ม คือ 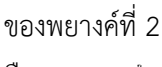
/นามมะหฺนำ/-นามหน่อ (ลินทอง, ม.ป.ป.: 77/1/14) และ 2) อ่านตามที่ปรากฏรูป คือ นา-มะ-หน่อ

2. การเขียนให้เกิดเสียงอะกลางคำโดยไม่ประวิสรรชนีย์

การทำให้เกิดเสียงอะกลางคำโดยไม่ประวิสรรชนีย์ โดยพยางค์แรกของคำ เขียนสะกดตามเสียงพยางค์ที่ 2 เป็นการสร้างเสียงอะกลางคำ โดยเขียนพยัญชนะที่ต้องการให้ออกเสียงอะด้วยพยัญชนะตัวเต็ม จากนั้นนำพยัญชนะตัวเชิง ซึ่งอักษรไทยน้อยมีเชิงอักษร ล ย มาซ้อนด้านล่างพยัญชนะตัวเต็มนั้น หรือนำพยัญชนะครึ่งตัวของ น และ ม มาเขียนติดกับเส้นหลังของพยัญชนะที่ต้องการให้ออกเสียงอะนั้น จากนั้นประสมสระตามปรกติ จะทำให้พยัญชนะที่ถูกซ้อนนั้นออกเสียงอะโดยปริยาย ดังตัวอย่างคำต่อไปนี้

ตารางที่ 3 คำที่ออกเสียงอะกลางคำโดยไม่ประวิสรรชนีย์

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
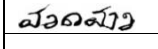	สาดสฺนา	ศาสนา	ไตรภูมิ, 2427: 6/1/1
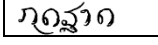	กุดสฺลาด	กุศราช	สินไช, ม.ป.ป.: 2/2/3

	ปาฏนา	ปรารถนา	ลินทอง, ม.ป.ป.: 26/1/2
	สีลยว	ศรีเฉลียว	ลินทอง, ม.ป.ป.: 17/1/4

แต่พบว่ามีกรณีที่ไม่นำพยัญชนะตัวเชิงมาซ้อนหรือเขียนติดพยัญชนะที่ต้องการให้ออกเสียงอะ แต่ใช้วิธีการเพิ่มพยัญชนะเข้ามาโดยไม่ประวิสรรชนีย์ ก็เป็นการบังคับให้ออกเสียงสระอะกลางคำได้ เช่น /นามมกอน/-นามกร (ไตรภูมิ, 2427: 40/2/3) และ /บุดตลาด/-บุตตะราช (ลินทอง, ม.ป.ป.: 1/2/4) และ /ย์วลยาด/-ยัวรยาตร (ลินทอง, ม.ป.ป.: 111/1/1)

ประเภทของคำศัพท์ที่ออกเสียง อะ กลางคำ

คำศัพท์ที่ออกเสียงอะกลางคำ ประกอบด้วย คำสมาส คำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีรากศัพท์ออกเสียงอะกลางคำ คำที่รากศัพท์ที่ไม่ออกเสียงอะกลางคำแต่กวีหรือผู้จารใช้วิธีการทำให้ออกเสียงอะกลางคำ และคำควบกล้ำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. คำสมาส

ในกรณีที่เป็นสมาสทั้งคำสมาสยืม สมาสสร้าง สมาสซ้อน และสมาสเทียม จะมีการเพิ่มเสียงอะกลางคำ ทั้งนี้เพื่อให้อ่านชัดเจนว่าเป็นการออกเสียงอะกลางคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 4 คำสมาสออกเสียงอะกลางคำโดยการประวิสรรชนีย์

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	คำสมาส	ที่มา
	กุมพันทะยัก	กุมภัณฑยักษ์	กุมภณฺฑ+ยกฺข	ไตรภูมิ, 2427: 23/2/1
	ย์วละยาด	ยัวรยาตร	ยูร+ยาตร	ไตรภูมิ, 2427: 19/2/4
	โลกกะทิบ	โลกทีป	โลก+ทีป	ไตรภูมิ, 2427: 48/2/1
	เกัดสะทาด	เกสาธาตุ	เกส+ธาตุ	ไตรภูมิ, 2427: 21/2/4
	หินชาด	หินชาติ	หีน+ชาติ	ไตรภูมิ, 2427: 46/2/1
	กามมะคุณ	กามคุณ	กาม+คุณ	ขุนทึง, 2465: 112/1/1

2. คำที่รากศัพท์ออกเสียงอะกลางคำ

คำที่มีรากศัพท์ออกเสียงอะกลางคำ ส่วนใหญ่เป็นคำ 3 พยางค์ซึ่งมีการออกเสียงอะกลางคำมาแต่เดิม เมื่อนำมาเขียนด้วยอักษรไทยน้อย ก็มีวิธีการเขียนเพื่อให้ออกเสียงอะกลางคำชัดเจน ทั้งด้วยวิธีการใช้พยัญชะตัวเชิงซ้อนใต้พยัญชนะตัวเต็ม และใช้วิธีการนำพยัญชนะสะกดตามรากศัพท์เดิมผสมกับสระอะ และเพิ่มพยัญชนะสะกดใหม่ในมาตราเดียวกับพยัญชนะสะกดเดิม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 คำที่มีรากศัพท์ออกเสียงอะกลางคำ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	รากศัพท์	ที่มา
	เทสฺนา	เทศนา	เทสนา	ไตรภูมิ, 2427: 50/1/3
	เวัดทะนา	เวทนา	เวทนา	ไตรภูมิ, 2427: 3/1/3
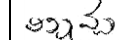	อาษสฺนา	อาสนา	อาสนา	ขุนทึง, 2465: 60/2/22
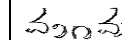	สาดสฺนา	ศาสนา	สาสน	ขุนทึง, 2465: 25/1/5
	กันละยา	กัลยา	กลฺยา	ขุนทึง, 2465: 9/1/4
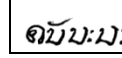	คันนะนา	คัณนา	คณนา	ไตรภูมิ, 2427: 28/2/3

3. คำที่รากศัพท์ไม่ออกเสียงอะกลางคำแต่กวีออกเสียงเอง

คำศัพท์ที่รากศัพท์ไม่มีเสียงอะกลางคำ แต่เมื่อนำมาใช้ในท้องถิ่นอีสาน มีการเพิ่มเสียงอะในพยางค์กลางของคำ ซึ่งมี 3 ลักษณะ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การเพิ่มเสียง

ในกรณีที่มีรากศัพท์เดิมไม่มีเสียงอะกลางคำ แต่กวีใช้วิธีการเพิ่มเสียง คือ สาคร กวีใช้วิธีการเพิ่มเสียง ระ กลางคำเป็น สาระคร และนีรมนต์ รากศัพท์คือ นิมนฺต กวีใช้วิธีการเพิ่มเสียง ระ กลางคำ เป็น นีรมนต์ และอุณโห เพิ่ม ละ กลางคำ เป็น อุณละโห ดังตารางศัพท์ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 คำภาษาบาลีที่มีการเพิ่มเสียงอะกลางคำ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	รากศัพท์	ที่มา
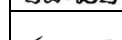	นิละม์น	นีรมนต์	นิมนฺต	ไตรภูมิ, 2427: 17/1/2
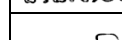	สาละคร	สาระคอน	สาคร	สินไช, ม.ป.ป.: 2/2/1
	อุณละโห	อุณโห	อุณห	สินไช, ม.ป.ป.: 42/2/3

3.2 ออกเสียงแตกต่างจากรากศัพท์เดิม

การออกเสียงต่างจากรากศัพท์เดิมนั้น ยกตัวอย่างเช่น ปริ จะออกเสียงและเขียนเป็น บร และ บัวระ ปฏิ ออกเสียงและเขียนเป็น บัวระ คำที่มีรากศัพท์เขียนด้วย ฤ ออกเสียงเป็น ระ เช่น หฤทัย ออกเสียงและเขียนเป็น หีอระทัย แต่ทั้งนี้เสียง ร ในอักษรตัวเขียนหรือคำในใบลานใช้อักษร ล แทนทั้งหมด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 คำที่ออกเสียงอะกลางคำที่มีการปรับเปลี่ยนจากรากศัพท์

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	รากศัพท์	ที่มา
	บัวระพัน	บริภัณฑ์	ปริภณฺฑ	ไตรภูมิ, 2427: 31/2/2
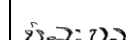	บ์ละบวน	บริบวรณ์	ปริปูรณ	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 64/1/2
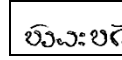	บ์วละบดั	บัวรบัติ	ปฏิปตฺติ	ลินทอง, ม.ป.ป.: 51/2/4

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

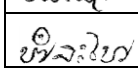	บ๋ละสุด	บริสุทธิ์	ปริสุทฺธิ	ลินทอง, ม.ป.ป.: 25/2/1
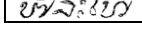	หีละไท	หือระทัย	หฺฤทย	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 31/2/3

การออกเสียงแตกต่างจากรากศัพท์บางครั้งอาจจะเกิดในขั้นตอนการจารอักษรหรือการคัดลอกวรรณกรรมได้ เช่น 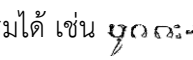 /บูดตะลาด/-บุตตะราช (ขุนทึง, 2465: 23/1/5) บางครั้งคำว่า ตะ เขียนสะกดด้วยสระอา เช่น 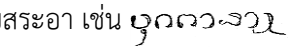 /บุตตาราษ/-บุตตาราช (ขุนทึง, 2465: 18/1/5) และคำว่า 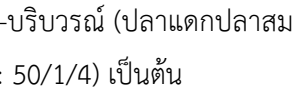 /บ๋ละบวน/-บริบวรณ์ (ปลาแดกปลาสมอ 64/1/2) ในบางเรื่องเขียนเป็น 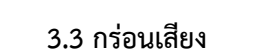 /บ๋ลาบวน/-บริบวรณ์ (ไตรภูมิ, 2427: 50/1/4) เป็นต้น

3.3 กร่อนเสียง

การกร่อนเสียงพบในการเขียนคำว่า กัดตะญู ศัพท์เดิมคือ กตญญู ปรากฏมีเสียง อะ ด้วยการกร่อนเสียง ตัญ เป็น ตะ และพบว่ามีการกร่อนเสียงสระอาเป็นสระอะในคำว่า บรรณาการ และโกลาหล

ตารางที่ 8 คำที่มีการกร่อนเสียงกลางคำเป็นเสียงอะ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	รากศัพท์	ที่มา
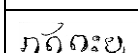	กัดตะยุ	กัดตะยู	กต+ญู	สินไช, ม.ป.ป.: 272/1/1
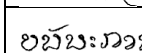	บัณณะการ	บรรณาการ	ปณฺณาการ	ลินทอง, ม.ป.ป.: 10/2/2
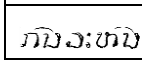	ก์นละห์น	กลหน	โกลาหล	สินไช, ม.ป.ป.: 12/2/1

4. คำควบกล้ำ

การจารหรือการคัดลอกวรรณกรรม อาจจะใช้วิธีการฉีกคำควบกล้ำเป็น 2 พยางค์ เช่น 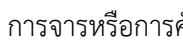 /สิมพะลี/-สิมพลี (สินไช, ม.ป.ป.: 255/2/4) ทำให้เกิดเสียงอะกลางคำขึ้น

ประเภทของคำที่ออกเสียงอะกลางคำ ได้แก่ 1) คำสมาส 2) คำที่รากศัพท์เดิมออกเสียงอะกลางคำอยู่แล้ว 3) คำที่ออกเสียงต่างจากรากศัพท์เดิมซึ่งมีอยู่ 3 ประเภท คือ การเพิ่มคำพยางค์กลางคำให้มีเสียงอะ การออกเสียงให้แตกต่างจากรากศัพท์เดิม การกร่อนเสียงสระจากเสียงยาวให้มีเสียงสั้น และ 4) คำควบกล้ำ ซึ่งบางคำกวีไม่ได้ใช้วิธีการควบล้ำ แต่ใช้วิธีการฉีกพยัญชนะควบกล้ำให้เป็น 2 พยางค์ คือ พยัญชนะต้นใช้ประกอบสระอะ ส่วนพยัญชนะควบใช้ประกอบกับสระเดิมที่มีในตอนควบกล้ำ

คำที่มีพยางค์กลางคำออกเสียง อะ ในเอกสารใบลานอักษรไทยน้อย

จากเอกสารใบลานที่จารด้วยอักษรไทยน้อยจำนวน 5 เรื่อง โดยไม่ศึกษาคำสมาสแท้ เช่น *กามคุณ พุรหฺมโลก* เป็นต้น และคำบาลีสันสกฤตที่ไม่ใช่คำสมาส แต่รากศัพท์มีเสียงอะกลางคำ เช่น *ศาสนา กลฺยา* เป็นต้น พบกลุ่มคำที่มีการสร้างให้เกิดเสียงอะกลางคำ จำนวน 30 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. คัทธเสน

คำว่า 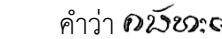 /คนัทะเสน์/-คันธเสน (ลินทอง, ม.ป.ป.: 21/2/3) มาจากคำว่า คนฺธ หมายถึง ของหอม สมาสกับคำว่า เสน หมายถึง ชื่อพรรณไม้ชนิดเล็ก ใบมีกลิ่นหอม ใช้ผสมแก่นจันทร์แก่นคู้ทาตามร่างกาย (ปรีชา พิณทอง, 2532: 813) สมาสกันเป็น คันธเสน หมายถึง ต้นเสนมีกลิ่นหอม

2. ครุฑ+คำอื่น ๆ

พบ 2 คำ คือคำว่า 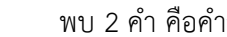 /ครุฑทะนาค/-ครุฑทะนาค* (สินไช, ม.ป.ป.: 66/1/2) เป็นการสมาสคำว่า ครุฑ+นาค และคำว่า 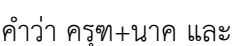 /คุดชะราช/-ครุฑชะราช* (สินไช, ม.ป.ป.: 119/2/3) ซึ่งเป็นคำสมาสระหว่าง ครุฑ+ราช กวีใช้วิธีการเติม ทะ และ ชะ แทนการใช้พยัญชนะและเสียงพยัญชนะจากตัวสะกดเดิม คือ ด

3. จักกะพาก

คำว่า 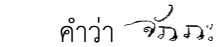 /จักกะพาก/-จักกะพาก* (ขุนทึง, 2465: 31/1/5) คำศัพท์เดิมคือ จากพาก หมายถึง นกชนิดหนึ่งจำพวกนกเป็ดน้ำ หากินตามบึงหรือหนอง (ปรีชา พิณทอง, 2532: 237) กร่อนพยางค์ต้นเป็น จัก และเติมหน่วยคำประสาน กะ กลางคำ กลายเป็น จักกะพาก พบว่าต้นฉบับเอกสารใบลานและฉบับที่ปริวรรตใช้คำเหมือนกัน ดังบทกลอนต่อไปนี้

มีทัง ***จักกะพาก***พร้อม นกใหญ่ยูงยาง
ฟายฟายหาง หยอกบาสงวนสู้
(พิทูร มลิวัลย์, 2511: 70)

4. จันท+คำอื่น ๆ

พบ 2 คำ คือ 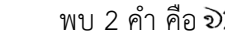 /จันทะคู/-จันทะคู้* (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 83/1/2) มาจากคำว่า จัน หมายถึง ชื่อพรรณไม้ชนิดหนึ่งคือ ต้นจัน นำมาสมาสกับคำว่า คู้ ซึ่งเป็นไม้หอมชนิดหนึ่ง มีความหมายว่า ไม้จันทน์และไม้คู้ และคำว่า 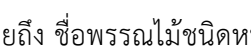 /จันทะแจม/-จันทะแจ่ม (ลินทอง, ม.ป.ป.: 36/1/4) เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า จนฺท หมายถึง พระจันทร์ กับคำว่า แจ่ม เป็นจันทะแจ่ม มีความหมายว่า ใสกระจ่างดังพระจันทน์ ซึ่งใช้เป็นชื่อตัวละครในวรรณกรรม

5. จิตรทะจอด

คำว่า ᨨᩥᨲᩁᨴᩁᩮᩣᨴ /จีดทะจอด/-จิตทะจอด* (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 30/1/3) มาจากคำว่า จิต หมายถึง จิต จิตใจ ส่วนจอด หมายถึง จรด หมายถึง การคิดถึง การที่จิตจรดถึงคนรัก เช่น

ท้าวก็ ยมนาไห้ หือละทัยแค้นคั่ง
จิตทะจอดน้อง นางแก้วบ่ลืม แท้แล้ว
(ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 31/2/2)

6. เจตทะเจา

คำว่า ᨧᩮᨲᨴᩁᩮᩣᨧᩮᩣ /เจดัทะเจ้า/- เจตทะเจา* (สินไช, ม.ป.ป.: 89/1/4) เป็นการสมาสคำว่า เจต หมายถึง จิต สมาสกับคำว่า เจา หมายถึง หลาน (ปรีชา พิณทอง, 2532: 251) เพิ่มคำประสาน ทะ เป็น เจตทะเจา หมายถึง เจตนาหรือความตั้งใจของหลาน ซึ่งหมายถึงการเดินทางของสินไช ที่ตั้งใจตามหาอาคือนางสุมณฑาด้วยการดั้นด้นเดินทางไปตามป่าเขา บางที่ต้องเดินทางไปคนเดียว ดังบทกลอนต่อไปนี้

ภูธรย้าย ตามหลวงเลยล่วง
น้อยดุ่งดั้น เดียวเจ้า***เจตทะเจา***
(สินไช, ม.ป.ป.: 89/1/4)

7. เจียระจาก

คำว่า เจียร มาจากคำว่า จีร หมายถึง ห่างไกล แผลงสระอีเป็นสระเอีย กลายเป็น เจียระ สมาสกับคำว่า จาก เป็นᨧᩮᩣᨿᩁᩮᩣᨧᩣᨠ /เจัยละจาก/-เจียระจาก (ลินทอง, ม.ป.ป.: 76/2/3) หมายถึง พลัดพรากไปนาน (ปรีชา พิณทอง, 2532: 254) สมาสกับคำว่า กาล เป็น ᨧᩮᩣᨿᩁᩮᩣᨠᩣᩃ /เจัยละกาน/-เจียระกาล (สินไช, ม.ป.ป.: 9/2/4) หมายถึง เวลายาวนาน (ปรีชา พิณทอง, 2532: 254) สมาสกับคำว่า พราก เป็น ᨧᩮᩣᨿᩁᩮᩣᨸᩕᩣᨠ /เจัยละพาก/-เจียระพราก (สินไช, ม.ป.ป.: 10/1/3) หมายถึง จากไปนาน (ปรีชา พิณทอง, 2532: 254)

8. ญาณทะแผ้ว

คำว่า ᨿᩣᨶᨴᩁᩮᩣᨹᩮᩣᨿ /ยานทะแผว/-ญาณทะแผ้ว* (ไตรภูมิ, 2427: 49/1/3) เป็นการนำคำว่า ญาณ หมายถึง ความรู้ ปรีชาหยั่งรู้ (พระธรรมปิฎก, 2543: 61) สมาสกับคำว่า แผ้ว หมายถึง ถาก ถาง (ปรีชา พิณทอง, 2532: 543) แล้วเติมหน่วยคำประสานที่ไม่มีความหมาย “ทะ” หมายถึง มีญาณเป็นเครื่องทำความสะอาดทำให้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังบทกลอนต่อไปนี้

อันหนึ่ง อย่าได้นินทาฮ้าย เตียนเฮาผู้แปลปั่น นั้นเนอ
ผญา บ่เลิกล้ำ ***ญาณทะแผ้ว***บ่ส่องเห็น เจ้าเอย
(ไตรภูมิ, 2427: 50/1/4)

9. ไตรยะ+คำอื่น ๆ

คำว่า ไตร หมายถึง สาม สมาสกับคำว่า เทพ เป็น ไตยะเทับ/ไตยะเทับ/-ไตรยะเทพ* (ขุนทึง, 2465: 82/1/5) หมายถึง พระรัตนตรัย และสมาสกับคำว่า คุณ เป็น ไตยะคุน/ไตยะคุน/-ไตรยะคุณ* (ขุนทึง, 2465: 96/1/1) หมายถึง คุณพระรัตนตรัย และสมาสกับคำว่า เพท เป็น ไตยะเพัด/ไตยะเพัด/-ไตรยะเพท* (สินไช, ม.ป.ป.: 1/1/3) ความหมายเดิมเป็นชื่อคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์ ส่วนวรรณกรรมเรื่องสินไช หมายถึง เจนจบวิชาต่าง ๆ

10. ใต้/พื้น+แหล่งหล้า

คำว่า ไตทะแหฺลงหฺลา/-ใต้ทะแหล่งหล้า* (ไตรภูมิ, 2427: 6/2/1) เกิดจากการนำคำว่า ใต้ ประสมกับคำว่า แหล่งหล้า ซึ่งหมายถึง โลก แผ่นดิน (ปรีชา พิณทอง, 2532: 906) และแทรกหน่วยคำประสาน ทะ เข้าระหว่างคำทั้งสอง เป็นใต้ทะแหล่งหล้า หมายถึง บนโลกมนุษย์ ดังนี้

ชื่อว่า วัสสเทวีแก้ว พราหมณีตนแม่ พระองค์แล้ว
ใต้ทะแหล่งหล้า ลือเจ้าผู้เดียว นั้นแล้ว
(ไตรภูมิ, 2427: 6/2/1)

นอกจากนี้พบคำที่มีลักษณะเดียวกันกับใต้ทะแหล่งหล้า คือ พื้น+แหล่งหล้า และมีการเติมหน่วยคำประสาน “ทะ” เข้าไปเป็น พื้นทะแหล่งหล้า หมายถึง บนโลกมนุษย์ ดังนี้

อือทือพร้อม มารคุงค้อนเค่ง
พื้นทะแหล่งหล้า เขาค้านโค่นคอน
(พระอริยานุวัตร, ม.ป.ป.: 80)

11. ทัวระ+คำอื่น ๆ

ทัวระ มาจาก ทูร หมายถึง ไกล (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547: 865) แผลงสระอูเป็นสระอัว กลายเป็น ทัวระ สมาสกับคำว่า เทียว เป็น ท่วลละเทียว /ท์วลเทียว/-ทัวระเทียว (ขุนทึง, 2465: 106/2/5) หมายถึง ไปมาลำบาก (ปรีชา พิณทอง, 2532: 405)

คำว่า ท่วลาทาว /ท์วลาทาว/-ทัวระท้าว (สินไช, ม.ป.ป.: 273/1/4) สามารถตีความได้ว่าอาจจะมาจากคำว่า ทัวระ+ท้าว หมายถึง ท้าวสินไชผู้เดินทางมาไกล หรือคำว่า ทัวระ อาจจะมาจากคำว่า ธร ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า ภูธร สามารถแผลง ธร เป็น ทัวระ ได้เหมือนกับคำว่า ธรมาน แผลงเป็นทัวระมาน ดังนั้น คำว่า ทัวระท้าว อาจจะหมายถึง ท้าวผู้เป็นกษัตริย์

คำว่า ท่วลาทวย /ท์วลาทวย/-ทัวระทวาย (ลินทอง, ม.ป.ป.: 74/1/1) สามารถตีความได้ว่ามาจากคำว่า ทัวระ+ทวาย คำว่า ทัวระ อาจจะมาจากคำว่า ธร แผลงเป็นทัวระ หมายถึง ทรง ส่วนคำว่า ทวาย หมายถึง จับ พัด โบก ในบริบทของบทกลอน คือ “***ทัวระทวาย***กวัด แกว่งไกวธนูแก้ว” (ลินทอง, ม.ป.ป.: 74/1/1) คำว่า ทัวระทวาย หมายถึง กวัดแกว่ง (ปรีชา พิณทอง, 2532: 405)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

12. เทียระฆา

คำว่า /เทียละคา/-เทียระฆา (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 89/1/2) หมายถึง ยาว นาน ไกล ยืน (ปรีชา พิณทอง, 2532: 415) มาจากคำว่า ทีฆ แผลงสระอีเป็นเอีย กลายเป็น เทียฆะ (กฎเกณฑ์เดียวกับข้อ 7. เจียรจาก) และเติมหน่วยคำประสาน ระ กลางคำ

13. เทพ+คำอื่น ๆ

คำว่า เทพ หมายถึง เทวดา ผู้เป็นเลิศ เป็นใหญ่ ผู้ประเสริฐ สามารถนำมาเป็นคำหลักสมาสกับคำต่าง ๆ คือ ไท้ อินทร์ แก้ว ท้าว ท่อน ยักษ์ เชียง กัลยา กินรี อิศวร ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ ในคำว่า เทพ+คำอื่น ๆ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
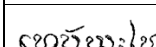	เทับพะไท	เทพไท้	ลินทอง, ม.ป.ป.: 1/2/4
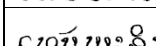	เทับพะอิน	เทพอินฺทร์*	สินไชย, ม.ป.ป.: 144/2/3
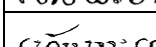	เทับพะแกว	เทพแก้ว*	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 30/2/1
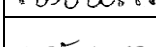	เทับพะทอน	เทพท่อน	สินไชย, ม.ป.ป.: 104/2/4
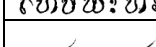	เทับพะยัก	เทพยักษ์*	สินไชย, ม.ป.ป.: 43/2/1
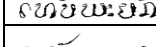	เทับพะชฺยง	เทพเชียง*	สินไชย, ม.ป.ป.: 254/1/1
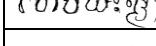	เทับพะกันละยา	เทพกัลยา	สินไชย, ม.ป.ป.: 53/2/1
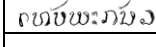	เทับพะกีนนะลี	เทพกินรี	สินไชย, ม.ป.ป.: 99/2/3
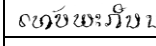	เทับพะสวน	เทพศวร*	สินไชย, ม.ป.ป.: 228/2/4

การสร้างคำศัพท์ที่มีคำหลักคือ เทพ อักษรไทยน้อยใช้ บ เป็นพยัญชนะสะกดอย่างชัดเจน จากนั้นเขียนพยัญชนะ พ ผสมกับสระ อะ เป็น พะ จากนั้นสมาสกับคำอื่น ๆ แต่ก็พบการเขียนที่พยางค์แรกไม่มีตัวสะกด เช่น 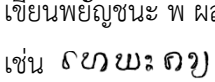 /เทพะคาย/-เทพค้าย (สินไชย, ม.ป.ป.: 197/1/4) แต่พบจำนวนน้อย

14. นาถ+คำอื่น ๆ

คำว่า นาด สามารถปริวรรตเป็น 2 รูป คือ นาฏ มาจากนาฏ, นาฏย หมายถึง การแสดงละคร นาฏศิลป์ การเต้นรำ การร้องรำ การขับร้อง (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547: 257) และปริวรรตเป็น นาถ หมายถึง ที่พึ่ง (สมปอง มุทิโต, 2547: 12) ส่วนใหญ่ในวรรณกรรมอีสานนิยมใช้เป็นสรรพนามแทนผู้หญิง โดยสมาสกับคำว่า แพง น้อย เนื้อ และน้อง โดยเพิ่มเสียง ทะ กลางคำ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 10 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ ในคำว่า นาถ+คำอื่น ๆ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
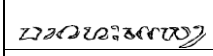	นาดทะแพง	นาฏถะแพง*	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 77/2/3
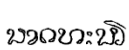	นาดทะนฺอย	นาฏถะน้อย*	ลินทอง, ม.ป.ป.: 54/2/3
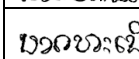	นาดทะเนิอ	นาฏถะเนื้อ*	ลินทอง, ม.ป.ป.: 75/1/1
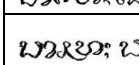	นาษทะนอง	นาฏถะน้อง*	ลินทอง, ม.ป.ป.: 21/2/1

15. นาม+คำอื่น ๆ

คำว่า นาม หมายถึง ชื่อ สมาสกับคำว่า หน่อ ชาติ นาถ กร โดยเติมเสียง มะ กลางคำทุกคำ และมีความหมายแตกต่างกันไป คำว่า นามหน่อ นามชาติ นามนาถ ใช้เป็นสรรพนามตัวเอกของวรรณกรรมได้ ส่วนนามกร หมายถึง ชื่อ การตั้งชื่อ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 11 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ ในคำว่า นาม+คำอื่น ๆ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
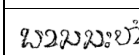	นามมะหฺนำ	นามหน่อ	ลินทอง, ม.ป.ป.: 77/1/14
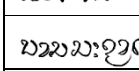	นามมะชาด	นามชาติ*	ลินทอง, ม.ป.ป.: 7 /1/3
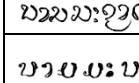	นามมะนาษ	นามนาถ	สินไช, ม.ป.ป.: 167/2/3
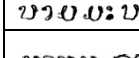	นามมะกอน	นามกร	ลินทอง, ม.ป.ป.: 1/1/4

16. นิททะเน่ง

คำว่า นิททะเน่ง อักษรจารเขียนเหมือนกัน คือ /นีดทะเนัง/-นิททะเน่ง* (ลินทอง, ม.ป.ป.: 52/1/1) เกิดจากการสมาสระหว่าง นิฑทา หมายถึง นอน สมาสกับคำว่า เน่ง หมายถึง นอน เป็นนิททะเน่ง ดังตัวอย่างในวรรณกรรมเรื่องปลาแดกปลาสมอ ดังนี้

บรบวรณ์แล้ว เลยนอน***นิททะเน่ง***
เดิกเที่ยงล้ำ พอค้ายเล่าฝัน

(ปลาแดกปลาสมอ, 2438: 15/2/4)

คำว่า นิททะเน่ง หมายถึง นอน แต่ในบางที่ไม่ใช้คำบาลีสันสกฤต จะใช้คำภาษาไทยคำว่า นอน แทนเป็น นอนเน่ง ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องปลาแดกปลาสมอ ดังนี้

ค้อมว่า มันกล่าวแล้ว ***นอนเน่ง***มีตึง
พอคราวเลย ฮุ่งแสงใสแจ้ง

(ปลาแดกปลาสมอ, 2438: 15/1/1)

ในวรรณกรรมเรื่องอื่น อาจจะใช้คำว่า เน่งนอน ก็ได้ เช่น “คนกล่าวฮ้องหมอนเท้า***เน่งนอน***” (พิทูร มะลิวัลย์, 2530: 39) แต่ลักษณะการใช้คำว่า เน่งนอน นอนเน่ง จะเป็นคำซ้อน ส่วนคำว่า นิททะเน่ง เป็นคำสมาสซ้อน

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

17. เนตรทะนอง

คำว่า /เน้ดทะนอง/-เนตทะนอง* (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 76/2/3) มาจากคำว่า เนตร หมายถึง ตา ดวงตา สมาสกับคำว่า นอง หมายถึง ค้างขังอยู่บนพื้น ท่วม เอ่อ แล้วเติมทะกลางคำเป็น เนททะนอง หมายถึง น้ำตานอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แต่นั้น ราชาเจ้า พระยาหลวงกุศราช
ก็หาก ทุกข์โศกเศร้า นำน้อง***เนตรทะนอง***
(ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 61/1/1)

แต่นั้น นางเกลื่อนกลั้น มือผ่าเผลียงอก
ชลธาไหล ***เนตรทะนอง***ฮำหน้า
(ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 76/2/3)

18. นัวระอ้วน

คำว่า /น์วละอวน/ -นัวระอ้วน (สินไช, ม.ป.ป.: 81/1/4) คำว่า นัวระ อาจจะมาจากคำว่า นร หมายถึง คน แผลงเป็น นัวระ (ในลักษณะเดียวกับคำว่า ธัวระมาน ที่มาจากคำว่า ธรมาน) แล้วสมาสกับคำว่า อ้วน หมายถึง สมบูรณ์ คนที่มีร่างกายสมบูรณ์ (ปรีชา พิณทอง, 2532: 939) สำเร็จเป็นคำว่า นัวระอ้วน หมายถึง สวยงาม (ปรีชา พิณทอง, 2532: 434) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

น้อยหนึ่งม้ม พักเชิงทรายคำ
สังข์ทองเทียว ก่อนพระอวนองค์สร้อย
ภูมียั้ง หายแคนคาวยิ้ม
แล้วแต่งตั้ง ***นัวละอ้วน***ไต่ตาม
ย่องย่องดั้น เดินตาดตนเดียว
ฟังยิน แซวแซวถัว เลาลางตันต้อน
(สินไช, ม.ป.ป.: 81/1/3-81/1/4)

19. พืช+คำอื่น ๆ

พบคำสมาส 2 คำ คือคำว่า /พิดชะโพด/-พีชชะโภชน์* (สินไช, ม.ป.ป.: 85/2/4) มาจากคำว่า พืช หมายถึง พืช สมาสกับ โภชน หมายถึง อาหาร เป็น พีชชะโพชน์ หมายถึง อาหารที่เป็นพืช และพบคำว่า 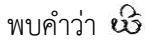 /พีดชะพาก/-พีชชะภาค* (ขุนทึง, 2465: 49/1/4) มาจากคำว่า พีชะ สมาสกับคำว่า ภาค หมายถึง ภาค ส่วน ดังนั้นคำว่า พีชชะภาค หมายถึง ส่วนที่เป็นพืช

20. มร + คำอื่น ๆ

คำว่า มร หมายถึง ตาย สมาสกับคำว่า มิ่ง หมายถึง ตาย สลบ (ทองคำ อ่อนมะนีสอน, 2551: 647) เป็น /มัละมีง/-มรมิ่ง (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 91/2/1) และสมาสกับคำว่า เมี้ยน หมายถึง ตาย ดับ

(ปรีชา พิณทอง, 2532: 619) เป็น 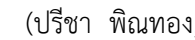 /มัละมุยน/-มรเมี้ยน (ลินทอง, ม.ป.ป.: 68/2/1) มีความหมายว่า ตาย

21. ราช+คำอื่น ๆ

คำว่า ราช หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ โดยนำมาเป็นคำหลัก สมาสกับคำว่า สมภาร โฮงคำ เจ้า กุมาร คุ้ม สินไช ปรางค์ทอง อาจจะเติมคำว่า พระ ข้างหน้าคำ เพิ่มพยัญชนะสะกดในคำว่า ลาด โดยนิยมเขียนเป็น และ จากนั้นเขียนพยางค์กลาง ชะ และสมาสกับคำอื่น ๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 12 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ ในคำว่า ราช+คำอื่น ๆ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
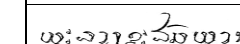	พะลาษชะส์มพาน	พระราชสมภาร	ขุนทึง, 2465: 69/2/3
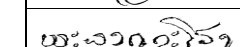	พะลาดชะโฮงคำ	พระราชโฮงคำ	ขุนทึง, 2465: 80/2/2
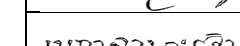	มหาลาษชะเจา	มหาราชเจ้า	ขุนทึง, 2465: 74/2/3
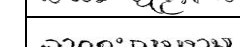	ลาดชะกูมมาน	ราชกุมาร	ขุนทึง, 2465: 105/2/2
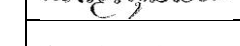	ลาดชะคุม	ราชคุ้ม	สินไช, ม.ป.ป.: 270/2/4
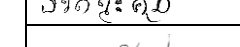	ลาษชะสินไช	ราชสินไช	สินไช, ม.ป.ป.: 157/1/1
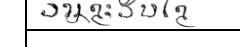	ลาดชะปางทอง	ราชปรางค์ทอง	สินไช, ม.ป.ป.: 5/2/4

22. ยักษ+ราช

คำว่า /ยกัทะลาด/-ยักทะราช* (ลินทอง, ม.ป.ป.: 74/2/3) มาจากคำว่า ยกฺษ+ราช แต่กวีใช้การเติม ทะ กลางคำแทนการใช้เสียงพยัญชนะตัวตามผสมสระอะ คือ ข จากคำว่า ยกฺข ในภาษาบาลี และ ษ จากคำว่า ยกฺษ ในภาษาสันสกฤต

23. ยัวรยาตร

คำว่า ยัวรยาตร มาจากคำว่า ยูร หมายถึง ไป แผลง ยูร เป็น ยัวระ สมาสกับคำว่า ยาตร หมายถึง ไป การเดิน กลายเป็น 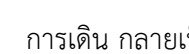 /ย์วละยาด/-ยัวรยาตร (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 12/1/3) หมายถึง เดินไป (ปรีชา พิณทอง, 2532 : 633)

24. ศรศิลป์ (ศอระศิลป์)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

คำว่า /สัละสิน/-ศอระศิลป์* (สินไช, ม.ป.ป.: 133/2/3) มาจากคำว่า ศร (ส.) หรือ สร (บ.) หมายถึง ลูกศร สมาสกับคำว่า ศิลฺป (ส.) หมายถึง ฝีมือ เมื่อสมาสเป็น ศรศิลป์ ในวรรณกรรมหมายถึง ธนู ดังต่อไปนี้

ค้อมว่าแล้ว เลยลั่น***ศรศิลป์***
ปื่นป่าวก้อง เสียงฟ้าคื่นเค็ง (สินไช, มปป.: 133/2/3)

25. สาคร

คำว่า 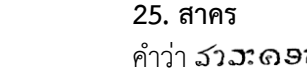 /สาละคร/-สาละคร* (สินไช, ม.ป.ป.: 2/2/1) มาจากคำว่า สาคร หมายถึง แม่น้ำ เป็นการเติมหน่วยเสียง ละ กลางคำ

26. สุดทะยิ่ง

คำว่า 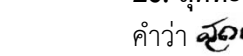 /สุดทะยงิ/-สุดทะยิ่ง* (ไตรภูมิ, 2427: 37/1/5) /สูดทะยีง/-สุดทะยิ่ง (ลินทอง, ม.ป.ป.: 49/1/2) มาจากคำว่า สุด หมายถึง จบ สิ้น หมด (ปรีชา พิณทอง, 2532 : 800) ประสมกับคำว่า ยิ่ง หมายถึง เกิน มาก (ปรีชา พิณทอง, 2532 : 637) แล้วเติมหน่วยคำประสาน “ทะ” เป็น สุดทะยิ่ง มีความหมายว่า สุดยอด สูงสุด

27. หือ+คำอื่น ๆ

คำว่า หือ ที่มีเสียงอะกลางคำ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือคำว่า หฤทัย มีการแผลง ห เป็น หือ และแผลง ฤ เป็น ระ กลายเป็น /หือละไท/-หือระทัย (ขุนทึง, 2465: 49/1/4) ซึ่งบางที่มีการเติมหน่วยคำหน้า เช่น 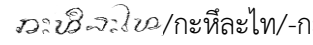 /กะหือละไท/-กะหือระทัย (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 63/2/4)

อีกกลุ่มหนึ่งเป็นคำกริยา คือ คำว่า /หือละฮอง/-หือระฮ้อง (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 53/2/4) มาจากคำว่า หือ หมายถึง เสียงดัง ประสมกับคำว่า ฮ้อง (ร้อง) เติมเสียง ระ กลางคำ กลายเป็น หือระฮ้อง ใช้เป็นคำเรียกเสียวช้างและเสียงม้าร้อง และคำว่า 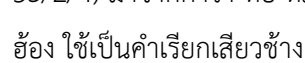 /หือละแหน/-หือระแห่น (ลินทอง, ม.ป.ป.: 119/2/3) มาจากคำว่า หือ ประสมกับคำว่า แห่น ซึ่งหมายถึง หัวเราะเสียงดัง (ปรีชา พิณทอง, 2532 : 904) เติมเสียง ระ กลางคำ เป็น หือระแห่น ใช้เป็นเสียงของชาวเมืองโห่ร้อง

28. องอาชญ์ชะจอมหัว

คำว่า องค์อาชญ์ชะจอมหัว อักษรจารเขียนเป็น 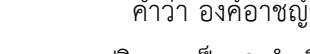 (ขุนทึง, 2465: 2/2/3) สามารถปริวรรตเป็น 2 คำ คือ องค์อาชญ์ชะจอมหัว หรือ องค์อาจชะจอมหัว โดยเป็นการสมาสระหว่างคำว่า องค์อาจ หมายถึง องค์ที่มีความกล้าหาญ และองค์อาชญ์ หมายถึง องค์ที่มีอำนาจ สมาสกับคำว่า จอมหัว โดยการเติมหน่วยคำประสาน ชะ กลางคำ

29. อร+คำอื่น ๆ

คำว่า อร หมายถึง สวย งาม (ปรีชา พิณทอง, 2532: 933) และหมายถึง สนุก (ทองคำ อ่อนมะนีสอน, 2551: 827) ซึ่งใช้เป็นคำหลัก และสมาสหรือประสมกับคำอื่น ๆ หลายคำ โดยมีการออกเสียงอะกลางคำดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ ในคำว่า อร+คำอื่น ๆ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
	อัละทาย	ออระทาย	ไตรภูมิ, 2427: 37/2/3
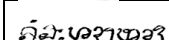	อัละทายหาย	ออระทายหาย*	ไตรภูมิ, 2427: 37/2/3
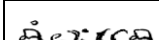	อัละแอ	ออระแอ	ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 32/2/4
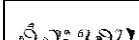	อัละชอน	ออระชอน	สินไช, ม.ป.ป.: 103/2/2
	อัละไม	ออระใหม่	สินไช, ม.ป.ป.: 181/1/3
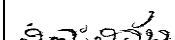	อัละอวัน	ออระอ้วน	ขุนทึง, 2465: 92/1/1
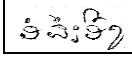	อัละอึง	ออระอึ้ง	ขุนทึง, 2465 93/2/2

คำว่า อาจจะไม่ใช่คำสมาส อาจจะเป็นการแปลมาจากภาษาบาลีคำว่า **อนุตรธายิ** กลายเสียงเป็น อรธาย และอรทวย ในที่สุด หมายถึง การหายไป เช่น วรรณกรรมเรื่องสังฮอมธาตุ “...**อนุตรธายิ** ก็ยังอันอรทวยหายไปแล...” (พระมหาบุญชู ภูศรี, 2551: 225) “...**อิทำ** อันว่าอันนี้ **อนุตรธายิ** ก็ยังอรทวยหายไป...” (พระมหาบุญชู ภูศรี, 2551: 229) ดังนั้นในวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิจึงพบว่าซ้อนกับคำว่า หาย เป็น ออระทายหาย (ไตรภูมิ, 2427: 37/2/3)

คำว่า ในที่นี้เป็นเสียงนกร้องในบทว่า “***ออระแอ***นก ฮ่ำไฮนำไม้”(ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 32/2/4) ซึ่งน่าจะมาจากคำว่า ออแอ ซึ่งเป็นเสียงธรรมชาติของนกร้อง แล้วเติมหน่วยคำประสาน ระ เข้ากลางคำ

คำว่า ออนชอน และอรชร อาจจะเกิดคำว่า ออนชอน หมายถึง เพราะพริ้ง สวย งาม น่ารัก (ปรีชา พิณทอง, 2532: 976) และมีความหมายเพิ่มในพจนานุกรมลาว ว่า สนุก ชื่นใจ (ทองคำ อ่อนมะนีสอน, 2551: 827) ยกตัวอย่างคำว่า 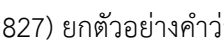 /เดิกออนชอน/-เดิกออนชอน ในบทว่า “เดิก***ออนชอน***หมอกฮวายฮำไม้” (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 31/2/3) หมายถึง ดึกสงัดเป็นที่ชื่นใจ ซึ่งในบทอื่นกวีอาจจะเลือกใช้คำว่า /อัละชอน/-ออระชอน เช่น “เดิกเดิกข่อน ***ออระชอน***ใกล้สว่าง” (ปลาแดกปลาสมอ, 2432: 33/2/3) ซึ่งมีความหมายในลักษณะเดียวกันกับคำว่า เดิกออนชอน จึงเป็นไปได้ว่าอาจจะมีการเพิ่มหน่วยคำประสาน “ระ” กลางคำ

คำว่า เป็นการประสมคำว่า อร หมายถึง สวยงาม กับคำว่า ใหม่ กลายเป็นคำว่า ออระใหม่ (สินไช, ม.ป.ป.: 181/1/3) หมายถึง สวยงาม สะอาด สดใส

 /อัละอวัน/-ออระอ้วน (ขุนทึง, 2465: 92/1/1) ในกลอนว่า “แต่นั้นสองแจ่มเจ้าเสด็จสู่เตียงคำไทยระบำเขาต่อยตีพิณ***อรอ้วน***” น่าจะเป็นประสม คำว่า อร + อ้วน ซึ่งคำว่า อ้วน หมายถึง ต้อน ขับ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

(ปรีชา พิณทอง, 2532: 936) หมายถึง การต้อนรับอย่างดี ซึ่งในพจนานุกรมพบคำว่า อรอ้วน หมายถึง สุขสบาย (ปรีชา พิณทอง, 2532: 936)

/อัละอีง/-ออระอิ้ง (ขุนทึง, 2465 93/2/2) ในกลอนว่า “มีทั้งเสียงเสพพร้อม ปี่ห้อหอย สังข์ทับระบำขับขุ่ยซอ***ออระอิ้ง***” น่าจะเป็นคำประสม คำว่า อร + อิ้ง ซึ่งไม่พบคำเดี่ยว อิ้ง ในความหมายว่าไพเราะ แต่พบในคำว่า ออระอิ้ง หมายถึง เพราะ อ้อยอ้อย (ปรีชา พิณทอง, 2532: 936)

30. ฮด+คำอื่น ๆ

คำว่า ฮด มีความหมายว่า ทา ลูบไล้ (ปรีชา พิณทอง, 2532: 1005) และมีความหมายว่า ช่อดอกไม้ (ทองคำ อ่อนมะนีสอน, 2551: 864) ซึ่งประสมกับคำต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 คำที่มีเสียง อะ กลางคำ ในคำว่า ฮด+คำอื่น ๆ

คำในใบลาน	คำถ่ายถอด	คำอ่าน	ที่มา
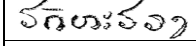	ฮ์ดทะฮวง	ฮดทะฮ่วง*	ขุนทึง, 2465 : 56/2/2
	ฮ์ดทะฮวงเฮา	ฮดทะฮ่วงเฮ้า*	ขุนทึง, 2465 : 54/1/3
	ฮ์ดทะยิง	ฮดทะยิ่ง*	ขุนทึง, 2465 : 5/1/3

คำว่า 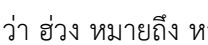 /ฮ์ดทะฮวง/-ฮดทะฮ่วง* (ขุนทึง, 2465: 56/2/2) มาจากคำว่า ฮด ประสมกับคำว่า ฮ่วง หมายถึง หอม (ทองคำ อ่อนมะนีสอน, 2551: 861) เติมหน่วยคำประสาน ทะ กลายเป็น ฮดทะฮ่วง หมายถึง ช่อดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม ดังกลอนว่า

บางพ่อง หอมจำปา กลิ่นเสนเสมอคู้
บางพ่อง หอมมาเท้า ดำดวน***ฮดทะฮ่วง***
พวงพี่เค้า หอมเข้ากลิ่นเดียว แท้นอ
(ขุนทึง, 2465 : 56/2/2)

คำว่า /ฮดทะฮวงเฮ้า/-ฮดทะฮ่วงเฮ้า* (ขุนทึง, 2465: 54/1/3) มาจากคำว่า ฮด ประสมกับคำว่า ฮ่วงเฮ้า หมายถึง ตลบ อบอวล ดอกไม้ที่หอมตลบอบอวลไปตามลม (ปรีชา พิณทอง, 2532: 1007) โดยการเติมหน่วยคำประสาน ทะ เป็น ฮดทะฮ่วงเฮ้า มีความหมายว่า หอมตลบอบอวล ตัวอย่างกลอนเช่น

ท้าวก็ ไขอูบแก้ว หลิงล่ำสลา
ดูแดงงาม หน่วยขาวเขียวเลื่อม
บาก็ บายเอาได้ ผาลามี้ม่วง
ฮดทะฮ่วงเฮ้า หอมเข้าฮอดขะหม่อม พุ้นแล้ว
(ขุนทึง, 2465: 54/1/2-3)

ส่วนคำว่า /ฮ์ดทะยิง/-ฮดทะยิ่ง* (ขุนทึง, 2465: 5/1/3) น่าจะมาจากคำว่า ฮด หมายถึง ทา ลูบไล้ และอาจจะหมายถึงประดับประดา ตกแต่ง ได้ด้วย ประสมกับคำว่า ยิ่ง โดยเติมหน่วยคำประสาน ทะ มีความหมายว่า ประดับประดายิ่ง ฉาบทายิ่ง ในบทกลอนว่า

กระจอนหูสบ เชิดคำโกมเกล้า
มีทั้งม้าว กระโจมคำสบสอด
ออดหลอดเนื้อ แขนส่วยกล่อมแหวน
มณีเทศแก้ว ***ฮดทะยิ่ง***ผิวทอง
ฮองฮองสบ ใส่นมสองเต้า

(ขุนทึง, 2465: 5/1/2-4)

จากข้อมูลคำที่มีพยางค์กลางคำเป็นเสียง อะ จำนวน 30 กลุ่มคำ สามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มคำที่พยางค์ต้นมีพยัญชนะตัวสะกด จะมีการเพิ่มพยัญชนะตัวสะกด โดยพยัญชนะสะกดที่เพิ่มเข้ามาเป็นพยัญชนะตัวสะกดอักษรตัวเดิมและพยัญชนะในมาตราเดียวกับพยัญชนะตัวสะกดเดิม โดยนำพยัญชนะสะกดตามรากศัพท์ไปประสมกับสระอะทำหน้าที่เป็นพยางค์กลางคำ ประกอบไปด้วย

ครุฑฑ+**ะ**+คำอื่น ๆ ไตรย+**ะ**+เพท เทพพ+**ะ**+คำอื่น ๆ
นาถถ+**ะ**+คำอื่น ๆ นามม+**ะ**+คำอื่น ๆ นิทท+**ะ**+เน่ง
พีชช+**ะ**+คำอื่น ๆ ราชช+**ะ**+คำอื่น ๆ

2) ในกรณีที่มีตัวสะกดและพยัญชนะตัวตาม จะนำพยัญชนะตัวตามประสมสระอะแล้วสมาสกับคำอื่น ๆ ประกอบไปด้วย

คันธ+**ะ**+แผ้ว จันท+**ะ**+แจ่ม เจียร+**ะ**+คำอื่น ๆ
ทัวร+**ะ**+คำอื่น ๆ นัวร+**ะ**+อ้วน มร+**ะ**+คำอื่น ๆ
ยัวร+**ะ**+ยาตร ศร+**ะ**+ศิลป์ ออร+**ะ**+คำอื่น ๆ

3) ในกรณีที่คำ 2 คำ ซึ่งมีทั้งคำบาลี+ไทย คำเขมร+ไทย และคำไทย+ไทย ต้องการสร้างคำสมาสเทียมและคำประสมในกรณีที่เป็นภาษาไทยหรือคำไทย และจะมีการเพิ่มหน่วยคำประสานซึ่งส่วนใหญ่จะใช้หน่วยคำประสาน “ทะ” ระหว่างคำทั้งสอง นอกจากนี้ยังพบหน่วยคำประสาน “ระ” และ “ชะ” ระหว่างคำด้วย ดังต่อไปนี้

ญาณ+**ทะ**+แผ้ว จัน+**ทะ**+คู้ จิต+**ทะ**+จอด
เจต+**ทะ**+เจา ใต้+**ทะ**+แหล่งหล้า เนต+**ทะ**+นอง
ยักษ์+**ทะ** +ราช สุด+**ทะ**+ยิ่ง อาจ+**ชะ**+จอมหัว
ฮด+**ทะ**+ฮ่วง หือ+**ระ**+แห่น/ฮ้อง

จะสังเกตคำว่า ญาณทะแผ้ว ควรจะเป็น ญาณณะแผ้ว แต่เขียนเป็น ญาณทะแผ้ว ส่วนคำว่า ยักษ์ทะราช ควรเป็น ยักขราช (บาลี) และยักษราช (สันสกฤต) แต่ทั้งสองคำก็มีการเพิ่มหน่วยคำประสาน “ทะ” เข้ามาเป็น ยักษ์ทะราช การสร้างคำโดยการเพิ่ม “ทะ” เข้ามานี้ น่าจะเป็นการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบจากคำที่

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ปรากฏเสียงอะกลางคำหรือคำยืมที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตแล้วสร้างคำเลียนแบบขึ้นโดยการเติม “ทะ” กลางคำ

คำว่า จันทะแจ่ม กับคำว่า จันทะคู้ ผู้ศึกษามีความเห็นว่า จันทะแจ่ม เป็นคำสมาสโดยนำคำว่า จนฺท (พระจันทร์) +แจ่ม (สดใส) ดังนั้นจึงเป็นเพียงการออกเสียงพยัญชนะตัวตามซึ่งประสมสระอะเป็น “ทะ” ส่วนคำว่า จันทะคู้ เป็นคำภาษาถิ่น หมายถึง ต้นจันและต้นคู้ เมื่อใช้ประสมกัน มีการประสมโดยเลียนแบบคำบาลี โดยแทรกหน่วนคำประสาน “ทะ” เข้ามา

4) เป็นคำที่มี 2 พยางค์ แต่มีการสร้างคำให้เป็น 3 พยางค์ โดยการเติมหน่วยคำประสานที่ไม่มีความหมายกลางคำ มี 3 คำ คือ

จัก+กะ+พาก เทีย+ระ+ฆา สา+ละ+คร

ตารางที่ 15 ตารางสรุปการเพิ่มเสียงอะกลางคำ

เพิ่มพยัญชนะสะกด	พยัญชนะตัวตามประสมสระอะ	การเติมหน่วยคำประสาน ทะ ชะ ระ	คำเดียวทำให้เติมหน่วยคำประสาน
ครุฑฑ +ะ+ คำอื่น ๆ	คันธ +ะ+แผ้ว	ญาณ+**ทะ**+ แผ้ว	จักกะพาก
ไตรย +ะ+ เพท	จันท +ะ+คู้	จัน +**ทะ**+ คู้	เทียระฆา
เทพพ +ะ+ คำอื่น ๆ	เจียร +ะ+คำอื่น ๆ	จิต +**ทะ**+ จอด	สาละคร
นาถถ +ะ+ คำอื่น ๆ	ทัวร +ะ+คำอื่น ๆ	เจต +**ทะ**+ เจา	
นามม +ะ+ คำอื่น ๆ	นัวร +ะ+อ้วน	ใต้ +**ทะ**+ แหล่งหล้า	
นิทท +ะ+ เน่ง	มร +ะ+คำอื่น ๆ	เนต +**ทะ**+ นอง	
พีชช +ะ+ คำอื่น ๆ	ยัวร +ะ+ยาตร	ยักษ์ +**ทะ**+ ราช	
ราชช +ะ+ คำอื่น ๆ	ศร +ะ+ศิลป์	สุด +**ทะ**+ ยิ่ง	
	ออร +ะ+คำอื่น ๆ	อาจ +**ชะ**+ จอมหัว	
		ฮด +**ทะ**+ ฮ่วง	
		หือ +**ระ**+ แห่น/ฮ้อง	

ประโยชน์ของการมีเสียงอะกลางคำ

การสร้างคำให้มีเสียงอะกลางคำนี้ สามารถจำแนกประโยชน์ของการเพิ่มหรือการสร้างคำให้มีเสียงอะกลางคำ 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ด้านฉันทลักษณ์

การสร้างคำที่มีเสียงอะกลางคำมีส่วนช่วยให้ฉันทลักษณ์ลงตัวได้ ซึ่งฉันทลักษณ์ดังกล่าวคือโคลงสารซึ่งบทหนึ่งมี 2 บาท คือ บาทเอกและบาทโท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคละ 7 คำ วรรคหน้า 3 คำ วรรคหลัง 4 คำ แต่ละวรรคยังมีคำสร้อยได้ 2-4 คำ และมีกำหนดเสียงวรรณยุกต์ เอก โท และสัมผัส ดังแผนผังต่อไปนี้

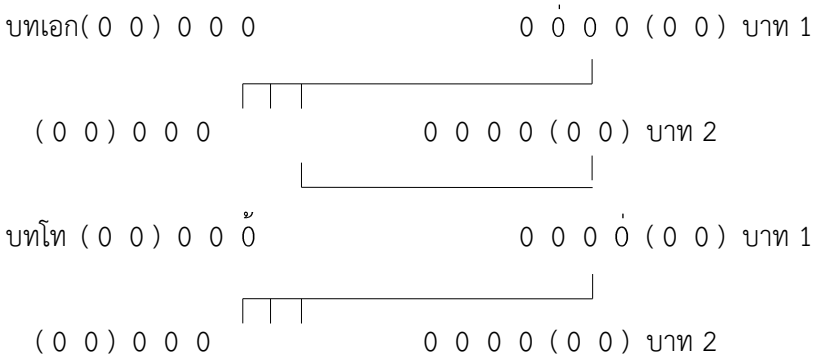

คำที่มีเสียงอะกลางคำทำให้ฉันลักษณ์ลงตัวเช่น คำว่า นาถน้อย ในกรณีที่เป็นบาทที่ 2 ของบทโท ต้องการใช้คำ 3 พยางค์ สามารถใช้คำว่า ᩈᩣᨴᨶᩅᩮ /นาดทะนอย/-นาถะน้อย ได้บทกลอนต่อไปนี้

เฮียมก็ ขอพรซ้อน ในโฉมเจ้าแจ่ม จริงแม
นาถะน้อย เอาอ้ายเชื่องสม

(ลินทอง, ม.ป.ป.: 54/2/3)

การมีเสียงอะกลางคำ ทำให้สามารถฉีกคำเล่นระหว่างวรรคหน้าและวรรคหลังได้ โดยมีรูปฉันทลักษณ์ลงตัว เช่น

นาคทอดแก้ว พิเศษแสนสวย
นำพล**เจีย** **ระจาก**เวียงยามเช้า

(ปรีชา พิณทอง, 2524 : 102)

พระก็ ทวายทอดแก้ว พิเศษแสนกะสาย
นำพล**เจียระ** **จาก**ยวงยามเช้า

(พระอริยานุวัตร, ม.ป.ป. : 35)

2. ประโยชน์ด้านสุนทรียะทางเสียง

ประโยชน์ทางด้านความไพเราะทางเสียงนี้ พระมหาสถิต ถาวโร (2515: จ-ฉ) กล่าวว่า การอ่านวรรณคดี นอกจากรู้จักวรรคตอนและเสียงสูงเสียงต่ำแล้ว จำเป็นต้องรู้จักวิธีอ่าน “ลูกเก็บ” บ้างพอสมควร จึงจะอ่านได้ไพเราะ เช่น นาถน้อง ถ้าจะอ่านให้ไพเราะในบางแห่ง จำเป็นจะต้องอ่านออกเสียงเป็น “นาดถะน้อง” ซึ่งเสียงจะเพี้ยนเป็น “นาดทะน้อง” ก็จะทำให้ไพเราะยิ่งขึ้น

การมีคำศัพท์ที่ประกอบด้วยเสียงอะกลางคำนี้ เพื่อประโยชน์ในการเล่นเสียง เพราะในกรณีที่มีคำศัพท์เต็มทุกบทของกลอน ไม่จำเป็นต้องเพิ่มเสียงอะเข้ามา เพราะไม่ว่าจะเพิ่มหรือไม่เพิ่มเสียงอะเข้ามาก็ไม่ได้ทำให้ความหมายหรือเนื้อความของวรรณกรรมบกพร่อง ดังตัวอย่างการเปรียบเทียบการปริวรรตวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยของปรีชา พิณทอง และพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ซึ่งพระอริยานุวัตร นิยมปริวรรตเก็บเสียงอะไว้ค่อนข้างมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ตารางที่ 16 การเปรียบเทียบการปริวรรตที่มีการเก็บเสียงอะกลางคำและไม่เก็บเสียงอะกลางคำ

สังข์ศิลป์ชัย ฉบับปรีชา พิณทอง	**สังข์ศิลป์ชัย ฉบับพระอริยานุวัตร**
สองพระองค์เข้า ถือเอาคัพภวีก ใน***นาฏน้อย*** นางหล้าแม่เดียว (2524: 74)	สองพระองค์ เข้าถือเอาคัพภวีก ใน***นาถะ***น้อย นางหล้าแม่เดียว (ม.ป.ป.: 28)
เห็นว่า เป็นตายฮ้าย ฮุนดอมดาขอด ฝูงแม่พร้อม เพียรล้าง**ลูบไล** (2524: 82)	เถิงว่า เป็นตายฮ้าย ฮุนดอมดาขอด ฝูงแม่พร้อม เพียรล้าง**ลูปทะไล** (ม.ป.ป.: 30)
แม่นว่า ***พื้นแหล่งหล้า*** เงื้อมแงไพสณฑ์ ก็ดี เชิญชูสอง สำฮาญคลายแค้น (2524: 91)คบหนึ่ง	แม่นว่า ***พื้นทะแหล่ง หล้า***เงื้อมแงไพรสณฑ์ เชิญชูสอง กุมารสำฮาญคายแค้น (ม.ป.ป.: 32)
จันทร์จรพ้น สาขาไขทีป น้องท่านท้าว ถวายถ้อยกล่าวกลอน (2524: 128)	คบหนึ่ง ***จันทะจร***พ้น สาขาไขทีป น้องท่านไท้ จำแจ้งกล่าวกลอน (ม.ป.ป.: 42)

จะเห็นได้ว่าการคงเสียงอะกลางคำของพระอริยานุวัตรหรือการเขียนที่เคร่งครัดตามรากศัพท์ภาษาบาลีและภาษาไทยปัจจุบันของปรีชา พิณทอง ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำและความหมายของบทกลอนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่การเพิ่มเสียงอะกลางคำจะทำให้กลอนมีความไพเราะขึ้นเมื่ออ่านออกเสียง หรือแม้กระทั่งคำสัมผัสในก็มีไว้เพื่อเล่นเสียงหรือสุนทรียะของคำ เช่นคำว่า เจตทะเจา /เจดัทะเจา/- เจตทะเจา (สินไช, ม.ป.ป.: 89/1/4) ในบทกลอนว่า

ภูธรย้าย ตามหลวงเลยล่วง
น้อยดุ่งดั้น เดียว***เจ้า***เจตทะ***เจา***
(สินไช, ม.ป.ป.: 89/1/4)

ดังที่กล่าวว่าเพื่อความไพเราะทางเสียง เพราะแม้ว่าจะตัดเสียงกลางคือ ทะ ออก เป็น “เดียวเจ้าเจตเจา” ก็ไม่ได้ทำให้เนื้อความเสียไป แต่การเพิ่มเสียงอะทำมีช่วงเพิ่มน้ำหนักเสียงหนักเบาซึ่งทำให้คำศัพท์มีความไพเราะมากขึ้น

3. การสร้างคำใหม่

การสร้างคำที่มีเสียงอะกลางคำนี้ มีคำที่สร้างขึ้นจากในลักษณะคำสมาสและคำประสมจำนวน 24 กลุ่มคำ ซึ่งก่อให้เกิดความหมายใหม่ แต่ยังคงมีความหมายใกล้เคียงกับความหมายของคำศัพท์ที่นำมาสมาสและประสมกันอยู่

4. การเพิ่มพลังอำนาจของคำ

การสร้างคำให้เกิดเสียงอะกลางคำไม่ได้ทำให้ความหมายของคำศัพท์เปลี่ยนแปลงไป แต่ในแง่ของคำศัพท์ดูคล้ายคำศัพท์ที่มาจาภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่มีพลังอำนาจหรือมีศักดิ์ของคำสูงกว่าคำในท้องถิ่น การเติมอะกลางคำจึงเป็นการใช้รูปแบบการสร้างคำคล้ายหรือเพื่อเลียนแบบการสร้างคำแบบภาษาบาลีสันสกฤต เพื่อให้คำนั้นมีพลังอำนาจทางภาษามากยิ่งขึ้น

สรุป

คำที่มีเสียงอะกลางคำที่เขียนด้วยอักษรไทยน้อย มีวิธีการเขียน 2 แบบ คือ เขียนโดยการประวิสรรชนีย์ และเขียนโดยไม่ประวิสรรชนีย์ แต่ใช้วิธีนำพยัญชนะตัวเชิงซ้อนด้านล่างหรือเขียนติดกับพยัญชนะตัวเต็ม โดยคำที่ออกเสียงอะกลางคำโดยส่วนใหญ่เป็นคำสมาส และคำบาลีสันสกฤตที่มีรากศัพท์ออกเสียงอะกลางคำอยู่แล้ว รวมถึงคำที่มีการสร้างคำขึ้นมาเองด้วยการเพิ่มเสียง กร่อนเสียง และออกเสียงแตกต่างจากรากศัพท์เดิมโดยเพิ่มพยัญชนะที่ประสมกับสระอะกลางคำ

การสร้างคำที่มีเสียงอะกลางคำนี้ พบจำนวน 30 กลุ่มคำ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ คำที่พยางค์ต้นมีพยัญชนะตัวสะกด จะนำพยัญชนะตัวสะกดเดิมประสมสระอะและเพิ่มพยัญชนะตัวสะกดในมาตราเดียวกับพยัญชนะตัวสะกดเดิมเข้ามา ในกรณีที่มีตัวสะกดและพยัญชนะตัวตาม จะนำพยัญชนะตัวตามประสมสระอะแล้วสมาสหรือประสมกับคำอื่น ในกรณีคำ 2 คำประสมกันใช้หน่วยคำประสาน ทะ ระ ชะ เชื่อทั้งสองคำ และพบคำศัพท์ 2 พยางค์มีการเติมหน่วยคำประสานที่ไม่มีความหมายให้มีเสียงอะพยางค์กลาง คำที่มีเสียงอะกลางคำดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการแต่งกลอนให้ลงรูปแบบฉันทลักษณ์ และเพื่อความไพเราะด้านเสียง เพื่อสร้างคำใหม่ใช้ในวรรณกรรม และพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์หรือทำให้คำนั้นมีศักดิ์ของคำมากยิ่งขึ้น

คำที่มีเสียงอะกลางคำที่เกิดจากการสร้างคำของกวี อาจจะใช้ไม่กว้างขวางหรือพบเพียงครั้งเดียว เช่น สาระคร (สาคร-แม่น้ำ) ซึ่งสอดคล้องกับวัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ (2553: 72) ที่กล่าวว่าคำสมาสบางคำอาจจะพบเพียงครั้งเดียว เพราะว่าเป็นรูปแบบที่กวีนำคำศัพท์มาสร้างในงานของตน คำลักษณะเดียวกันนี้อาจจะไม่เกิดขึ้นในเรื่องอื่น ๆ แม้ว่าจะเป็นงานของกวีคนเดิมก็ตาม

การที่มีเสียงอะกลางคำ เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมตัวเขียนของบรรพบุรุษที่ใช้ถ่ายทอดวรรณกรรม ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการนำเสนอข้อสังเกตเพื่อประโยชน์ในการปริวรรตและเก็บรายละเอียดของพยางค์ที่ปรากฏในคำ ซึ่งเมื่อมีการปริวรรต บางฉบับมีการให้ความสำคัญและบางฉบับไม่ได้เก็บรายละเอียดดังกล่าวไว้ ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้อาจจะนำผลการศึกษาไปใช้ในการตั้งข้อตกลงเบื้องต้นในการปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานได้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

บรรณานุกรม

เอกสารต้นฉบับใบลาน

"ปลาแดกปลาสมอ." (พ.ศ. 2432). หนังสือใบลาน. อักษรไทยน้อย. ภาษาอีสาน. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. ไม่มีเลขที่. วัดโพธิ์ชัยดินจี่ อำเภอม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.

"ลินทอง." (ไม่ปรากฏปีที่จาร). หนังสือใบลาน. อักษรไทยน้อย. ภาษาอีสาน. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. ไม่มีเลขที่. วัดศรีบุญเรือง อำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ.

"สินไช." (ไม่ปรากฏปีที่จาร). หนังสือใบลาน. อักษรไทยน้อย. ภาษาอีสาน. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. ไม่มีเลขที่. วัดบ้านเหล่าแถม อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด.

"ไตรภูมิ." (พ.ศ. 2427). หนังสือใบลาน. อักษรไทยน้อย. ภาษาอีสาน. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. ไม่มีเลขที่. ฉบับของนายสุทธี สุริยหาญ บ้านหนองเม็ก อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด.

"ขุนทึง." (พ.ศ. 2465). หนังสือใบลาน. อักษรไทยน้อย. ภาษาอีสาน. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. ไม่มีเลขที่. วัดศรีษะเกษวราราม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.

เอกสารภาษาไทย

กาญจนา นาคสกุล และคณะ. (2545). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

กำชัย ทองหล่อ. (2543). **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: บริษัท รวมสาส์น (1977) จำกัด.

ชมรมวรรณกรรมอีสาน. (2527). **ท้าวลินทอง (บทร้อยกรองของกวีอีสาน)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีอนันต์.

บุญชู ภูศรี. (2558). **อักษรไทยน้อย : พัฒนาการและพลวัต**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปรีชา พิณทอง. (2524). **สังข์ศิลป์ชัย**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.

_____. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชมรมนิรุตติศึกษา.

พระบุญชู ภูศรี. (2550). **การศึกษาโลกทัศน์แบบพุทธของชาวอีสานในวรรณกรรมเรื่อง สังฮอมธาตุ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระอริยานุวัตร อารีย์ เขมจารี. (ม.ป.ป.). **สังข์ศิลป์ไชย์**. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

พระมหาสถิต ถาวโร. (2515). "โอภาปราศรัย". ใน **จำปาสี่ต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สาส์นสวรรค์.

พิทูร มลิวัลย์. (2511). **ขุนทึง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยุรวงศ์.

_____. (2530). **พื้นขุนบรมราชาธิราช กฎหมายธรรมศาสตร์ขุนบรม ปีและศกไทยโบราณ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. (2541). ***ภาษาศาสตร์ภาษาไทย***. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท.

วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ. (2553). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.